

Reflection of Confucian Anthropology in China's Foreign Policy

Danyal Rezapoor

Assistant Professor, Department of Political Sciences, University of Guilan, Rasht, Iran.

Mostafa Sabouri

PhD., Department of Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Abstract

Research and the Purpose of the Research

Given the foundational nature of anthropological discussions in shaping the perspectives and actions of states in international politics, it seems essential to propose alternative approaches. One alternative approach that has gained increased attention is the Confucian intellectual tradition, particularly as it aligns with the strengthening inclination towards non-Western and indigenous theories, alongside China's rising power in both material and symbolic realms of the international system. Therefore, this article addresses the question of what interpretation of human nature is presented in Confucian tradition and how this interpretation is reflected in China's perspective

Corresponding Author: Danyalrezapoor@gmail.com

How to Cite: Rezapoor, D. & Sabouri, M. (2024). Reflection of Confucian Anthropology in China's Foreign Policy. *Research on Global Relations*, 1(3), 147 - 172.

Doi: 10.22054/jrgr.2024.80723.1090

on the international system. The argument of this article posits that, within the Confucian tradition, humans are regarded as inherently moral and relational beings. This means that benevolence, altruism, and responsibility towards others are seen as moral virtues rooted in human essence. Humans become aware of and inevitably actualize these virtues within the context of relationships, interactions, and social roles, which they incorporate into their decisions and actions. These interpretations of human nature have somewhat manifested in China's foreign policy, reinforcing principles such as pacifism and war avoidance, multilateralism, non-interventionism, and a limited and cautious approach to international responsibility.

Research Method

This important task will be conducted based on a descriptive-analytical approach using trend research and case studies as qualitative research methods. For data collection, we will utilize documentary library sources and reputable websites in the virtual space.

Research Findings

Considering the position of this tradition in Chinese society, some Confucian teachings, particularly regarding the nature of humanity, have manifested in China's perspectives and actions within the international system. It can be said that China's foreign policy reflects Confucian principles concerning human nature and the notion of "being morally virtuous and benevolent." In this context, Wang Yi, the Chinese Foreign Minister, expressed his diplomatic stance of treating all countries equally within the framework of declared policy, emphasizing that "those who hold more power should not necessarily have the final say on the international stage." This somewhat egalitarian concept in Chinese diplomacy is closely related to four virtues from Confucian literature: benevolence (ren), a tendency towards righteousness (yi), adherence to rituals (li), and wisdom (zhi)

(Chang & Prior, 2016). According to Confucian teachings, many conflicts and wars in international relations arise from self-interest and disregard for moral norms. Therefore, China, as a power, has shown little inclination towards engaging in war and has pursued a strategy of war avoidance and peace-seeking in its foreign policy during the modern era. Searching for common grounds for cooperation while respecting differences and disregarding political systems and semantic frameworks of countries has become part of Chinese diplomacy. Even when faced with the United States and its efforts to isolate China internationally, China avoids confrontation and seeks pathways for de-escalation. The avoidance of interventionism and the tendency to adopt an ideological stance are not unrelated to Confucian anthropology and a communicative, collectivist interpretation of human nature. In China's political culture regarding relations with other political entities, there is an emphasis on finding commonalities while preserving differences. It is said that the goal of interaction is to achieve harmony and stabilize relations rather than impose specific values (Samuel, 2023). In Chinese diplomacy, reciprocal relationships hold significant importance and determine how individuals view their relationships with others. From this perspective, pluralism is fundamental, and change must occur voluntarily.

Conclusion

In the Confucian tradition, humans are considered inherently moral and relational beings. This means that benevolence, as a moral virtue, is rooted in human essence, and human beings, through relationships, interactions, and social roles, become aware of and inevitably actualize this virtue in their decisions and actions. Traces of Confucian teachings on human nature are reflected in China's perspectives and actions, which, although unconsciously, have led to distinct behavioral patterns. China's avoidance of war, inclination towards de-escalation even with rival states, multilateralism, and non-alignment with interventionist approaches, as well as its limited and cautious

international responsibility, which are identifiable patterns in China's foreign policy, are primarily based on a sound theoretical foundation and stem from the Confucian interpretation of human nature. China's culture and civilization are not limited to the creation of concepts and perspectives in foreign policy; one of the greatest examples demonstrating the position of Chinese culture and civilization in its foreign policy is the creation of identities with far-reaching and significant effects. China is recognized as one of the oldest and greatest human civilizations. This extensive historical background has created a unique identity for Chinese policymakers in the present era, through which they engage in foreign policy. Chinese nationalists or indigents, who emphasize Confucian traditions and their application, are an example of the influence of civilization and culture on China's identity and foreign policy. Accordingly, the position of culture and in the present, China is the only country whose modern leaders make decisions based on its history. The above factors collectively indicate the significant position of Chinese civilization and culture in the country's foreign policy, indirectly shaping and guiding it by creating specific worldviews and identities oriented toward Chinese civilization. As mentioned earlier, Chinese culture, which stems from the country's ancient civilization, is the most important source of China's soft power, comprising an uninterrupted long history accompanied by a multitude of traditions, concepts, perspectives, and values such as order, benevolence, compatibility, and harmony. From a broad perspective, the central core of Chinese culture is the concept of harmony. This value has encouraged Chinese leaders to invite the world to build a harmonious world; an idea pursued abroad in parallel with China's domestic policies.

Keywords: Human nature, Confucianism, International solidarity, China, International relations.

بازتاب انسان‌شناسی کنفوسیوسی در سیاست خارجی چین

استادیار علوم سیاسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران

دانیال رضاپور *

دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه تهران، تهران، ایران

مصطفی صبوری

چکیده

نظریه پردازی در روابط بین‌الملل تا حد زیادی به مباحث فلسفی مرتبط با ماهیت انسان گره خورده است. یکی از نگاه‌های انسان‌شناسانه که تحت تأثیر تقویت گرایش به نظریه‌های غیر غربی و افزایش قدرت چین بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته، متعلق به سنت فکری کنفوسیوسی است. در این مقاله تلاش شده به این پرسش پاسخ دهیم که چه تفسیری از ماهیت انسان در سنت کنفوسیوسی ارائه شده و این تفسیر تا چه حد در نگرش و کنش‌های دولت چین در نظام بین‌الملل ظهور و بروز یافته است. استدلال مقاله این است که در سنت کنفوسیوسی انسان موجودی ماهیتاً اخلاقی و ارتباطی فرض می‌شود به این معنا که خیرخواهی به مثابه یک فضیلت اخلاقی ریشه در ذات انسان دارد و موجودات بشری در بستر روابط، تعاملات و نقش‌های اجتماعی به وجود و کارکرد این فضیلت آگاهی یافته و لاجرم آن را در تصمیمات و کنش‌هایشان تحقق می‌بخشند. رگه‌های از آموزه خیرخواهی به عنوان برآیند روایت انسان‌شناسانه سنت کنفوسیوسی با دو معنای عشق به دیگری و مسئولیت‌پذیری در سیاست خارجی چین قابل پیگیری است و سبب برجسته شدن مؤلفه‌هایی چون پرهیز از جنگ، پرهیز از مداخله‌گرایی و مسئولیت‌پذیری محدود و محتاطانه شده است. این تحقیق در زمره مطالعات کیفی قرار دارد و با رجوع به اسناد و منابع کتابخانه‌ای به گردآوری داده‌ها مبادرت ورزیده است.

واژگان کلیدی: ماهیت بشر، کنفوسیوس، چین، همبستگی بین‌المللی، روابط بین‌الملل.

مقدمه

تفاسیر متفاوت از ماهیت انسان که توسط فلاسفه سیاسی کلاسیک مطرح شده مبنای طرح برخی نظریه‌های روابط بین‌الملل قرار گرفته است. اینکه دولتمردان چه نظریه‌ای را بهتر بدانند و در دستور کار قرار دهند عمیقاً بر نحوه کنش و رفتار دولت‌ها در سیاست بین‌الملل اثرگذار است. سه تفسیر بدبینانه، خوش‌بینانه و خنثی به ماهیت انسان در نظریه‌های بین‌المللی قابل پیگیری است. واقع‌گرایی به مثابه یکی از ریشه‌دارترین نظریه‌های روابط بین‌الملل نگاه بدبینانه به ماهیت انسان ارائه می‌دهد و انسان را موجودی خودخواه و غیرقابل اعتماد تفسیر می‌کند که کنش‌هایش متأثر از حس ترس از هم‌نوعان و میل سیری‌ناپذیر برای غلبه بر دیگران است. این نگاه عمیقاً در چگونگی توصیف و تبیین صحنه بین‌المللی و نحوه رفتار دولت‌ها ظهور و بروز داشته و سبب برجسته ساختن انگاره‌هایی چون بی‌اعتمادی، عدم قطعیت، نبرد بی‌امان و بعضاً خشونت‌آمیز برای کسب قدرت، مزیت نسبی، بازی با حاصل جمع صفر، حفظ موازنه قدرت و توسل به جنگ برای بقا یا غلبه و ... شده است.

آرمان‌گرایی به عنوان نظریه رقیب، نگاهی خوش‌بینانه به ماهیت انسان ارائه می‌دهد و انسان را موجودی نیک سیرت می‌انگارد که استعداد و ظرفیت نوع دوستی و تعاون دارد. از منظر این رویکرد، کنش‌های معطوف به حذف و سلطه‌نه از ذات شرور انسان، بلکه در نتیجه ترتیبات ساختاری و نهادی نادرست شکل می‌گیرند. ترتیباتی که در صحنه بین‌المللی نیز مانند جامعه داخلی جاری و ساری هستند و مانع حل مسالمت‌آمیز اختلافات، درهم‌آمیختگی و اشتراک منافع دولت‌ها و رخت بستن همیشگی جنگ از عرصه بین‌المللی می‌شوند. آرمان‌گرایان از آنجا که صحنه بین‌المللی را مناسب و منطبق بر منزلت و ماهیت انسان نمی‌دانند ارتقاء و تحول در نظام بین‌الملل را نه تنها ممکن بلکه تجویز می‌کنند و بر این باورند که دگردیسی در ترتیبات بین‌المللی از طریق ایجاد نهادها و سازمان‌های بین‌المللی، تقویت قواعد، مقررات و حقوق بین‌الملل و تکیه بر دیپلماسی باید در دستور کار دولت‌ها قرار گیرد.

لیبرال‌ها نیز علی‌رغم اینکه طیف بسیار گسترده را شامل می‌شوند و نسبت به چگونگی سازوکارهای ایجاد تغییر در نظام بین‌الملل یکسان نمی‌اندیشند؛ اما عمدتاً موضعی مشابه

آرمان‌گرایان اتخاذ نموده و انسان را موجوداتی خوش طینت، طبیعتاً آزاد، برابر و مستقل فرض می‌کنند که دارای حقوق و کرامت و استعداد‌های درونی هستند و بر ایجاد تغییرات در ساختارهای داخلی و بین‌المللی در جهت تضمین حقوق و آزادی‌های ذاتی بشر و به فعلیت رساندن استعداد‌های درونی تأکید دارند. نگاه خنثی به ماهیت انسان که با رویکرد نظری سازه‌انگاری قرابت دارد، بر اجتماعی و انعطاف‌پذیر بودن ماهیت انسان تأکید دارد. به این معنا که ماهیت انسان در بستر یک ساختار معنایی بین‌ذهنی شکل می‌گیرد و عناصر و شاخص‌های آن متناسب با این ساختار تقویت می‌شود. به دیگر سخن، ساختار معنایی مبتنی بر دشمنی به تقویت مشخصه‌های شرورانه در انسان و نظام معنایی مبتنی بر دوستی به ارتقای محرک‌های همکاری‌جویانه و تعامل‌گرایانه کمک می‌کند. نگاه خنثی به ماهیت انسان در نحوه مواجهه این رویکرد نظری به مقوله تحول در نظام‌بین‌الملل نیز ظهور یافته است. از این رو، تنها امکان و شرایط بروز تغییر و تحول در نظام‌بین‌الملل را یادآور می‌شود و نسبت به چستی این تحول نگاه خنثی دارد و از تجویز یک مدل جایگزین خودداری می‌کند.

با توجه به مبنایی بودن مباحث انسان‌شناسانه در نحوه نگرش‌ها و کنش‌های دولت‌ها در سیاست بین‌الملل، به نظر می‌رسد طرح رویکردهای بدیل از اهمیت اساسی برخوردار است. یکی از این رویکردهای جایگزین که با تقویت گرایش به نظریه‌های غیر غربی و بومی از یک سو و افزایش قدرت چین در ساحت مادی و معنایی نظام‌بین‌الملل از سوی دیگر بیشتر مورد توجه قرار گرفته سنت فکری کنفوسیوسی است. از این رو، در این مقاله تلاش شده به این پرسش پاسخ دهیم که چه تفسیری از ماهیت انسان در سنت کنفوسیوسی ارائه شده و این تفسیر به چه طریق در نگرش چین به نظام‌بین‌الملل بازتاب یافته است. استدلال مقاله این است که در سنت کنفوسیوسی انسان موجودی ماهیتاً اخلاقی و ارتباطی دانسته می‌شود. به این معنا که خیرخواهی، دگر دوستی و مسئولیت‌پذیری در قبال دیگری به مثابه یک فضیلت اخلاقی ریشه در ذات انسان دارد و موجودات بشری در بستر روابط، تعاملات و نقش‌های اجتماعی به وجود و کارکرد این فضیلت آگاهی یافته و لاجرم آن را در تصمیمات و کنش‌هایشان تحقق می‌بخشند. این تفاسیر از ماهیت انسان تا حدودی در سیاست خارجی چین بروز یافته و به تقویت آموزه‌های چون صلح‌گرایی و پرهیز از جنگ،

چندجانبه گرایی و پرهیز از مداخله گرایی، مسئولیت‌پذیری محدود و محتاطانه در سیاست خارجی چین کمک کرده است. این امر، بر اساس رویکرد توصیفی-تحلیلی با استفاده از روش روند پژوهی و نمونه پژوهی به‌عنوان روش‌های پژوهش کیفی انجام می‌گیرد و در جمع‌آوری اطلاعات از منابع اسنادی-کتابخانه‌ای و تارنماهای معتبر فضای مجازی استفاده شده است. در سازمان‌دهی تحقیق هم بعد ارائه مختصر ادبیات تحقیق، نخست به تشریح روایت کنفوسیوسی از ماهیت انسان می‌پردازیم و سپس به تعریف خیرخواهی به مثابه برآیند روایت انسان‌شناسانه کنفوسیوسی اشاره نموده و ظهور آن در نگرش چینی را همراه با بررسی اصول سیاست خارجی چین در نظام بین‌الملل اختصاص می‌یابد.

پیشینه تحقیق

انسان‌شناسی کنفوسیوسی و ویژگی‌های منحصر به فرد آن به‌ویژه در قیاس با فردگرایی لیبرالیستی مورد توجه برخی از تحقیقات عمدتاً فلسفی و ادبی قرار گرفته است. متفکرانی چون وی - مینگ (Wei-ming, 1982)، هنری روزمانت (Rosemont, 1988)^۱، راجر ایمز (Ames, 1988)^۲ و چاد هنسن (Hansen, 1972)^۳ با بررسی سنت فرهنگی کنفوسیوسی قائل به وجود یک خوانش انسان‌شناسانه در این سنت هستند که وجه مشخصه آن برخلاف فردگرایی لیبرالی، احساس تعلق به جامعه و مسئولیت‌پذیری در قبال اجتماع است. برای نمونه، روگر آمز در مقاله‌ای با عنوان «آیین‌ها به‌مثابه حقوق؛ بدیل کنفوسیوسی» استدلال می‌کند که در سنت کنفوسیوسی انسان به‌عنوان موجودی اجتماعی فرض می‌شود و مسئولیت‌های اساسی در قبال خانواده و اجتماع دارد.

چان کی هان و وارن سی واترهاوس (Hahn, Waterhouse, 1972) نیز در کتابی با عنوان «نظریه‌های کنفوسیوسی در باب انسان و سازمان» معتقدند که در رویکرد کنفوسیوسی انسان منبع ارزش‌ها و اخلاقیات است و جامعه در نتیجه تعاملات هدفمند تک‌تک انسان‌های عضو که دارای سرشت و طبیعت خوب هستند، شکل می‌گیرد. در منابع داخلی نیز محدود پژوهش‌ها در این رابطه وجود دارد. برای نمونه مهدی محبتی در مقاله‌ای

1 Tu Wei-Ming

2 Henry Rosemont

3 Roger Ames

4 Chad Hansen

با عنوان «طبیعت انسانی از دیدگاه کنفوسیوس و سعدی» تشابهاتی در خوانش انسان شناسانه این دو اندیشمند بزرگ یافته و تأکید می‌کند که از منظر آنان انسان‌ها از لحاظ طبیعت به یکدیگر بسیار نزدیک هستند و بر اثر تکرار اعمال است که از هم فاصله می‌گیرند. با این حال، خلأ جدی تحقیقاتی که در این زمینه وجود دارد کاربست مبانی نظری کنفوسیوسی از جمله در خصوص ماهیت انسان در نظریه‌پردازی روابط بین‌الملل و نسبت سنجی آن با کنش‌ها و سیاست خارجی چین است. این در حالی است که در نظریه‌های غربی روابط بین‌الملل عمدتاً مباحث فلسفی در باب ماهیت بشر که توسط فلاسفه مطرح شده در حوزه روابط بین‌الملل کاربست نظری یافته و در مرحله بعد به کنش و سیاست بدل شده است.

بررسی‌ها نشان داد که عمده تحقیقات پیرامون سنت کنفوسیوسی در روابط بین‌الملل به ماهیت کارکردی و ابزاری آن اشاره شده است. در همین رابطه، گروهی معتقدند تأکید بر سنت کنفوسیوسی و در چارچوب آن فعالیت‌های موسسه کنفوسیوس از طریق معرفی تاریخ، فرهنگ و تمدن کمتر شناخته شده چین در درون جوامع دیگر به مثابه ابزار سیاست خارجی در تلطیف فضای بر ساخته شده تهدید و اصلاح برداشت‌ها از نیات و عملکرد چین مثمر ثمر بوده و چین با بهره‌گیری از امکانات متنوع این سنت در حوزه دیپلماسی فرهنگی و با به‌کارگیری ابزارهای اقتصادی و سیاست خارجی فعال خود، توانسته قدرت و نفوذ فراوانی را در سطح جهانی، به‌ویژه در حوزه‌های هدف قدرت نرم کسب نماید (shariati) (2020, Yellinek & colleagues, 2021; Mousavi & گروهی دیگر معتقدند که آموزه‌های کنفوسیوسی نه تنها نموده‌های عینی و عملیاتی در سیاست خارجی چین دارد؛ بلکه بر ویژگی‌های رهبران، جهان‌بینی رهبران، فرهنگ استراتژیک، مؤسسات تحقیقاتی، رسانه‌ها و افکار عمومی نیز مؤثر بوده و فهم و ادراکات رهبران چین در حوزه سیاست خارجی را تحت تأثیر قرار داده است (Zhu & Li, 2015; Shafiei & Moulai, 2023).

با این اوصاف، آنچه واضح است آموزه‌های کنفوسیوسی از جمله در خصوص ماهیت بشر کمتر در مباحث نظریه‌پردازی روابط بین‌الملل مورد توجه قرار گرفته است و نسبت آن با سیاست خارجی چین روشن نیست. این در حالی است که نظریات روابط بین‌الملل

که عمدتاً مبنای غربی دارند از مباحث اندیشمندان غربی به ویژه مباحث آن‌ها در خصوص ماهیت انسان بهره برده‌اند و این نظریه‌های در تعیین نحوه کنش و رفتار بازیگران در محیط بین‌الملل مؤثر هستند. هم‌زمان با اهمیت یابی نظریه‌پردازی‌های غیر غربی از یک سو و بازیگری جدی‌تر چین در صحنه بین‌المللی از دیگر سو، درک آموزه‌های کنفوسیوسی که تأثیر عمیقی در فرهنگ شرق و به ویژه چین دارد و شناسایی ظرفیت‌های آن در نظریه‌پردازی روابط بین‌الملل و تأثیرگذاری بر نحوه کنشگری چین در روابط بین‌الملل از اهمیت برخوردار است. از این رو، پژوهش پیش‌رو رسالت خود را بررسی ماهیت انسان در سنت کنفوسیوسی و بازتاب آن در سیاست خارجی چین دانسته و به این دلیل حائز اهمیت است.

یافته‌ها (دیدگاه کنفوسیوس در باب ماهیت انسان)

کنفوسیوس همانند سقراط، فیلسوف هم‌تراز خود در غرب تمایلی به نوشتن نداشت و آشنایی ما با تعالیم و آموزه‌های وی از رهگذر شرح‌های شاگردانش فراهم آمده است. در میان کتاب‌هایی که به تشریح نظام فکری کنفوسیوس اختصاص یافته دو کتاب **مکالمات**^۱ که متضمن گفتگوهای کنفوسیوس با پیروان و شاگردانش بوده و کتاب منسیوس که توسط یکی از شاگردان او به همین نام نگاشته شده نقشی اساسی‌تری دارند (Dawson, 1981). در ادامه، به دو روایت از ماهیت انسان که در چارچوب این سنت فکری قابل پیگیری است، اشاره می‌گردد.

انسان به عنوان موجودی اخلاقی

تفسیر اخلاقی از ماهیت انسان در سنت فکری کنفوسیوسی بیشتر متأثر از دیدگاه منسیوس است و بنیان‌های روان‌شناختی دارد. منسیوس استدلال می‌کند که انسان بر اساس طبیعت و ماهیت خود موجودی اخلاقی است. این بدان معناست که تمایلات اخلاقی در طبیعت موجودات بشری به ودیعه نهاده شده است. از نظر منسیوس همه انسان‌ها طبیعت خیرخواه و دگر دوست دارند و نسبت به دیگران دارای حس دلسوزی و محبت هستند. او به منظور روشن ساختن بحث، مثال زیر را بیان داشته است:

«اگر فردی ناگهان ببیند که کودکی در حال سقوط به درون چاهی است و خودش سراسر حس ناراحتی، دلسوزی، شفقت و همدردی خواهد شد. این بدان دلیل نیست که آن فرد در جهت کسب توجه و پاداش از والدین کودک دلسوزی می‌کند و یا در پی تشویق دوستان و آشنایان است یا اینکه از بدنامی و رسوایی بی‌تفاوتی در قبال این حادثه بیمناک است، بلکه دلیلش این است که اگر فردی در هنگام روبه‌رو شدن با چنین حادثه‌ای دچار حس شرمساری و ناامیدی نشود انسان نیست، فردی که حس میانه‌روی و احترام به دیگران در او نباشد انسان نیست و فردی که فاقد قوه تمیز خوب و بد است انسان نیست» (Mencius, 1963).

منسیوس با ذکر مثال فوق، این دیدگاه را مطرح ساخته که انسان به واسطه داشتن مجموعه‌ای از تمایلات درونی واجد وصف انسانیت می‌شود. از نظر او هر فرد طبیعتاً دارای چهار ریشه و جوانه درونی است که در صورت پرورش یافتن به چهار فضیلت اساسی منتج می‌شود. شایان توجه است که ریشه و جوانه که برگردان لغت *دوان* در زبان چینی است حاصل قیاسی است که میان انسان و یک گیاه صورت می‌گیرد. همان‌طور که جوانه و دانه یک گیاه چستی و چه شدن یک گیاه را تعیین می‌کند، محرک‌های طبیعی انسان نیز در اینکه انسان چه کنشی انجام دهد تأثیرگذار است.

این چهار ریشه و جوانه اساسی که منبع اخذ تصمیم و رفتار فضیلت‌مآبانه هستند به شرح زیر است:

۱. حس شفقت و دلسوزی؛
۲. احساس شرم؛
۳. حس تبعیت و احترام؛
۴. فهم درستی و نادرستی.

مادامی که این ریشه‌های طبیعی پرورش داده شده و تکامل یابند به چهار فضیلت اصلی خیرخواهی، تمایل به درستی، پابندی به مناسک و خرد منتج می‌شوند که به ترتیب در

ادبیات کنفوسیوسی رن^۱ - یی^۲ - لی^۳ - زی^۴ نامیده می‌شوند. این چهار جوانه و احساسات بنیادین به‌مانند چهار اندام هستند که منشأ درونی دارند (Yu, 2006). شایان توجه است که این محرک‌ها صرفاً بالقوه هستند و برای تبدیل شدن به فضیلت نیازمند پرورش هستند و اگر انسان نتوانست این محرک‌ها را بالفعل سازد بدان معنا است که بر وجود آن‌ها آگاهی نیافته است. پاسخ به این سؤال که انسان به چه شکل به وجود این ریشه‌های درونی آگاهی می‌یابد ما را به برداشت دوم از ماهیت انسان به عنوان موجودی ارتباطی می‌رساند.

انسان به عنوان موجودی ارتباطی

ارتباطی بودن به این معنا است که نمی‌توان انسان را خارج از نقش‌ها و روابطی که از بدو تولد به او تعلق یافته یا در بستر زیست خانوادگی یا اجتماعی آن را به دست آورده تصور کرد. هر انسان به محض تولد در یک محیط خانوادگی و اجتماعی قرار می‌گیرد و به واسطه آن دارای نقش‌ها و روابط منحصر به فردی می‌شود که ماهیت او را می‌سازد. باید توجه داشت که این روابط نقشی عارضی و بیرونی نسبت به ماهیت انسان ندارند بلکه برعکس ماهیت انسان چیزی جز این روابط ویژه و منحصر به فرد نیست. از این نظر اگر انسان‌ها، جدا از یکدیگر و به صورت منفرد فهم شوند تفاوتی با اجسام بی‌جان و جامد نخواهند داشت (Ames & Dissanayake, 1996).

از منظر کنفوسیوس اگر حداقل دو موجود بشری وجود نداشته باشند و رابطه‌ای خواه رابطه میان والدین و فرزندان، استاد و شاگرد، ارباب و رعیت، خادم و مخدوم و... میان آن دو برقرار نگردد، هیچ تصویری از انسان بودن فراهم نمی‌شود. شرط بدل شدن به یک موجود بشری این است که حداقل دو انسان در کنار یکدیگر قرار گیرند و رابطه‌ای میان آن‌ها شکل گیرد. در درون این روابط است که انسان به صورت دوگانه‌ای ماهیت، انتظارات، توقعات و مسئولیت‌های خود و افراد دیگر را تعریف و بازسازی می‌کند. برای مثال والدین در رابطه با فرزند معنا می‌یابد، مسئولیت‌ها و انتظارات خود را شناسایی می‌کند

1 ren
2 yi
3 li
4 zhi

و در همان حال مسئولیت‌ها و انتظارات مشروع فرزندش را نیز درمی‌یابد. دیگر نقش‌هایی که انسان می‌پذیرد یا کسب می‌کند از قبیل شهروند، دوست، معلم، پزشک و ... نیز کارکرد مشابه دارند (Fingarette, 1983). شایان توجه است که میان دو تفسیر از ماهیت انسان پیوند وجود دارد و می‌توان آن‌ها را دو روی یک سکه دانست. به عبارت دیگر، ریشه‌های اخلاقی انسان از جمله تمایل به خیرخواهی، تنها در درون ارتباطات و نقش‌های که می‌پذیرد فعلیت می‌یابد. برای مثال انسان در درون خانواده است که حس درونی شفقت و احترام را درمی‌یابد و درون روابط اجتماعی است که به انگیزه درونی تبعیت از آیین‌ها و آداب نزاکت و قوف می‌یابد و در بستر جامعه است که به ریشه‌های درونی والاترین فضیلت که کنفوسیوس آن را خیرخواهی نسبت به دیگران می‌داند آگاهی می‌یابد.

جالب اینکه زبان نوشتاری چینی نیز این دو تفسیر از ماهیت انسان را هم‌زمان در بطن و متن خود دارا است. اول اینکه در این زبان مفهوم انسان و مفهوم خیرخواهی هر دو با یک واژه "رن" شناخته می‌شود. در کتاب مکالمات عبارتی منتسب به کنفوسیوس است که می‌گوید «رن (در معنای انسان) رن (در معنای خیرخواهی) است» (Confucius, 1980). دوم اینکه خود کاراکتر "رن" به دو بخش تقسیم می‌شود: بخش اول به عنوان انسان و بخش دوم عدد دو است؛ یعنی از کنار هم قرار گرفتن واژه انسان و عدد دو مفهوم رن شکل می‌گیرد و معنا می‌یابد. در زبان شفاهی چینی نیز کلمه‌ای که برای "رن" به مثابه انسان خیرخواه به کار می‌رود همان تلفظی را دارد که برای مفهوم "رن" به معنای موجود بشری استفاده می‌شود. روی هم رفته این نمادها مؤید این مطلب هستند که خیرخواهی انسان ریشه در طبیعت او دارد و صرفاً از رهگذر یک درک ارتباطی از انسان فهم می‌شود (Doupe, 2003). اهمیت خیرخواهی تا آنجا است که در سنت کنفوسیوسی این فضیلت برآیند همه فضایل طبیعی و ستاره راهنمای کنش بشری محسوب می‌شوند و همه فضیلت‌ها لاجرم در جهت تحقق فضیلت خیرخواهی عمل می‌کنند.

معنای خیرخواهی در سنت فکری کنفوسیوسی

در سنت کنفوسیوسی خیرخواهی صرفاً یک فضیلت در کنار سایر فضائل نیست بلکه برآیند و دربرگیرنده همه فضیلت‌های انسانی است و مانعی برای ظهور و بروز رذیلت‌ها به شمار می‌آید. اگر فرد بر خیرخواهی تمرکز کند از تمام رذیلت‌ها رهایی می‌یابد. به دیگر

سخن یک فرد خیرخواه یک فرد کامل است. او می‌داند که چگونه به دیگران عشق بورزد و چگونه تصمیمات و اعمال و فراتر از آن زیست خود را برای دستیابی به خیرخواهی سامان بخشد. در نظم فکری کنفوسیوس زمانی که فردی جایگاه خیرخواهی را دریابد و واجد آن گردید به عنوان حکیم شناخته می‌شود که همه فضیلت‌ها را به نحو کامل داراست (Chan, 1995).

به نظر می‌رسد خیرخواهی در سنت کنفوسیوسی علی‌رغم پیچیدگی‌ها و ابهاماتی که داشته اما مشخصاً به دو معنای عشق‌ورزی به دیگری و مسئولیت‌پذیری به کار رفته است. کنفوسیوس در پاسخ به پرسش یکی از شاگردانش در خصوص معنای خیرخواهی پاسخ می‌دهد که «رن عشق ورزیدن به انسان است» (Confucius, 1980). در این تعریف مفهوم خیرخواهی با مفهوم کلیدی دیگر در اندیشه کنفوسیوس پیوند معنایی می‌یابد و آن «بی‌بی»^۲ یا همان عشق است. در فرهنگ لغات رسمی و معیار زبان چینی نیز خیرخواه بودن به معنای محبت و عشق ترجمه شده است. منسیوس دامنه معنای عشق را توسعه بخشیده، بیان می‌دارد: «عشق به دیگران اتخاذ و مبادرت ورزیدن به تمامی تصمیمات و اعمالی است که سبب می‌شود فرد بدان وسیله قلوب دیگران را به دست آورد. به تعبیر دیگر، تمامی کارهایی که دوست داریم برای ما انجام دهند، برای دیگران انجام دهیم و از انجام تمامی کارهایی که دوست نداریم با ما انجام دهند، خودداری ورزیم» (Mencius, 1963). جمله‌ای دیگر نیز به کنفوسیوس منتسب شده که مؤید این درک از عشق است:

"چهار چیز در زندگی اخلاقی هر انسان وجود دارد که شخص من نتوانسته‌ام هیچ‌کدام آن‌ها را به درستی انجام دهم. به پدرم آن‌گونه خدمت کنم که انتظار دارم فرزندم به من خدمت کند، به حاکم آن‌گونه خدمت کنم که دوست دارم وزیرم با من رفتار کند، با برادر بزرگ‌ترم به‌گونه‌ای رفتار کنم که انتظار دارم برادر کوچک‌ترم با من رفتار کند، با دوستانم به‌گونه‌ای رفتار کنم که دوست دارم دوستانم با من رفتار کنند و من در انجام هیچ‌کدام از این کارها موفق نبودم" (Confucius, 1980).

با این حال خیرخواه بودن یا رن به جز عشق به دیگران معنای دیگری نیز یافته و بعضاً به احساس مسئولیت و میل به مراقبت و دلسوزی نیز تفسیر شده است. عبارتی از کنفوسیوس نیز وجود دارد که بر این معنای خیرخواهی تأکید می‌کند. از نظر کنفوسیوس «فرد خیرخواه به دیگران کمک می‌کند تا هر آن‌گونه که می‌خواهند باشد و به آن‌ها یاری می‌رساند تا به هر آرزویی که دارند برسند» (Confucius, 1980). لازم به ذکر است کنفوسیوس در نحوه پیوند میان خیرخواهی به مثابه عشق به دیگران موضعی واقع‌بینانه اتخاذ کرده است. موضعی که عدم توجه به آن باعث شده است ایده عشق به دیگران به درستی فهم نشود. کنفوسیوس در باب عشق به دیگران به درجه و تمایز گذاری اعتقاد دارد؛ یعنی اینکه عشق به دیگران نسبت به عشق به خانواده از غلظت کمتری برخوردار است و عشق و وفاداری به خانواده بر عشق به دیگران تقدم دارد. با این حال جنس این رابطه یکی است و عشق به دیگران در ادامه عشق به خانواده است (Xu, 2019). از نظر کنفوسیوس «عشق، از خودگذشتگی و مسئولیت‌پذیری در قبال خانواده ریشه خیرخواهی است» (Confucius, 1980).

این دیدگاه کنفوسیوسی توسط منسیوس نیز پیگیری شده است. کنفوسیوس و منسیوس گرچه عشق عام و برابر بین همه ابناء بشر را به دلایل ایدئالیستی بودن رد می‌کنند اما با این حال محبت ورزیدن را صرفاً به خانواده و دوستان محدود نمی‌دانند. کنفوسیوس صراحتاً بیان داشته است که به همه مردم عشق بورزید. منسیوس نیز تأکید می‌کند که عشق فرد خیرخواه همه را دربر می‌گیرد با این حال، درجه‌بندی آن یکسان نیست و نسبت به خانواده و نزدیکان درجه بالاتری دارد. از منظر آن‌ها این انتظاری غیرطبیعی و غیرعملی است تا از انسان بخواهیم با همه افراد دیگر طوری رفتار کند که با نزدیکان خود رفتار می‌کند و از دیگران طوری حمایت کند که از والدین خود حمایت می‌کند (Chang & Prior, 2016). این بدان معنا نیست که نباید یا نمی‌توان به همه به صورت یکسان عشق ورزید بلکه تأکید داشته که عشق به نزدیکان اولویت بیشتری دارد. با این حال، عشق به دیگران ماهیتی مسری دارد. کنفوسیوس تأکید دارد که «دیگران را مانند نزدیکان خود قضاوت کن همه مردم نهایتاً به شکل مشابهی از اصل عشق ورزیدن به دیگران متأثر می‌شوند». این عبارت منسیوس نیز که «با بزرگ‌ترهای خانواده‌ات با احترام رفتار کن و سپس در ادامه آن را تعمیم بخش و با بزرگان دیگر خانواده‌ها نیز با احترام

رفتار کن و با کوچک‌ترهای خانواده خود با عطف و رفتار کن و آن را تعمیم ببخش و با عطف با کودکان خانواده‌های دیگر رفتار کن» حاکی از قابلیت تعمیم بخشی این فرایند عشق به دیگران در دیدگاه کنفوسیوس و منسیوس است. شایان توجه است که در سنت کنفوسیوسی عشق‌ورزی به دیگران هیچ‌ما به ازای یا انتظار منفعت و سود بردن ندارد. به همین دلیل است که منسیوس عشق ورزیدن به دیگران را همیشه به همراه تعهد به درستی یاد می‌کند. به تعبیر دیگر هدف تعهد به درستی همان حرکت در مسیر عشق‌ورزی به دیگران است (Chan, 1995).

در جمع بندی این بخش، شایان ذکر است که در سنت کنفوسیوسی، انسان ماهیت اخلاقی دارد و ریشه فضایل اخلاقی از جمله فضیلت خیرخواهی در ماهیت انسان است و انسان در بستر تعاملات بشری و ارتباط با دیگری به این فضائل آگاه می‌یابد. فضیلت خیرخواهی نیز که برآیند و ماحصل روایت انسان شناسانه سنت کنفوسیوسی است دو معنای عشق به دیگری و از خودگذشتگی و مسئولیت‌پذیری در قبال دیگری می‌یابد. آموزه‌هایی که از ظرفیت بالایی برای ایجاد تحول و تغییر در محیط نظری و عملی نظام‌بین‌الملل برخوردار است. در بخش بعدی به بازتاب این آموزه‌ها در نگرش چینی به نظام‌بین‌الملل پرداخته می‌شود.

بازتاب آموزه‌های کنفوسیوسی در نگرش چین به نظام‌بین‌الملل

نظام فرهنگی و سیاسی چین در طول تاریخ پیوند گسست ناپذیری با سنت فکری کنفوسیوسی داشته و ارزش‌های سنتی جامعه چینی مانند جامعه منظم، احترام به بزرگان و احترام به حاکمان خیرخواه عمیقاً از این سنت فکری منبث شده‌اند. برای قرن‌ها، کارمندان دولت مجبور بودند یک امتحان طاقت فرسا را بر اساس یشو، (به چینی: «چهار کتاب»)^۱ بگذرانند و در طول خدمت بر اساس آداب و آموزه‌های این سنت فکری عمل کنند (Ping-chen, 2015). این مرجعیت نظری کم و بیش تا پیروزی انقلاب کمونیستی در جامعه چین ادامه یافت، اما زمانی که کمونیست‌ها زمام امور را به دست گرفتند با دیده

۱ چهار متن باستانی کنفوسیوس که از سال ۱۳۱۳ تا ۱۹۰۵ به عنوان موضوع رسمی برای امتحانات خدمات کشوری در چین استفاده می‌شد و معمولاً دانش‌آموزان چینی را با ادبیات کنفوسیوس آشنا می‌کرد.

تردید به این سنت ریشه‌دار در جامعه چینی می‌نگریستند و همت خود را صرف کنفوسیوس زدایی از جامعه چین ساختند. مائو سیستم اعتقادی کنفوسیوسی را بورژوازی و ارتجاعی می‌دانست و با تأسی از مارکس این سنت فکری را چونان افیونی قلمداد می‌کرد که برای مدتی مدید مردم را تحت کنترل و انقیاد نگاه داشته است. کمونیست‌ها در طی سال‌های اولیه انقلاب فرهنگی، برخوردی خشونت‌بار با آراء و پیروان کنفوسیوسی داشتند. تدریس کتاب گفتگوها ممنوع و متون کنفوسیوسی سوزانده می‌شد. حتی در دهه ۱۹۷۰ میلادی نیز که تب و تاب انقلاب فرهنگی فرونشسته بود نیز همچنان مخالفت با کنفوسیوس‌گرایی بالا بود و بزرگان حزبی که مورد بی‌مهری مائو قرار می‌گرفتند به تلاش برای احیاء ایده‌های کنفوسیوسی متهم می‌شدند. با مرگ مائو و تحول در نگرش چین به سیاست بین‌الملل نگرش کنفوسیوسی نیز مورد توجه مجدد قرار گرفت (Gregor & Chang, 1979).

در میان رهبران حزب کمونیست چین، شی جین‌پینگ بیش از همه به سنت کنفوسیوسی توجه داشته و بر این باور است که امتزاج دو سنت کنفوسیوسی و کمونیستی نقشه راه و پیش‌برنده نظام فرهنگی چین خواهد بود. او در کنفرانس بین‌المللی برای بزرگداشت دو هزار و پانصد و شصتمین سالگرد بزرگداشت کنفوسیوس، که هم‌زمان با پنجمین کنگره انجمن بین‌المللی کنفوسیوس برگزار شد، تلاش کرد میان سنت کنفوسیوسی با دغدغه‌های چین برای صلح و توسعه جهانی ارتباط برقرار نماید. شی تأکید کرد دو موضوع عمده صلح و توسعه هم در سطح جهانی و هم برای وضعیت داخلی چین دغدغه اساسی رهبران این کشور بوده و میراث فکری کنفوسیوسی می‌تواند تأکید چین بر «صلح و توسعه» را مشروع نماید (Wang, 2023). البته شایان توجه است که شی جنگ پینگ آشکارا تلاش دارد روایتی را از سنت فکری کنفوسیوسی بیرون بکشد که با بن‌مایه‌های نظریه کمونیستی در تعارض آشکار قرار نگیرد.

در فیلم تبلیغاتی که در تاریخ ۸ و ۹ اکتبر ۲۰۲۳ به دستور وی منتشر شده این گونه نشان داده می‌شود که کارل مارکس با کنفوسیوس هم‌نظرند و هر دوی آنان نظرشان با نظر شی جین‌پینگ هماهنگ بوده است! این فیلم که تحت عنوان «وقتی مارکس با کنفوسیوس ملاقات کرد» و با هدف ارائه «اندیشه شی جین‌پینگ» در کنفرانس ملی تبلیغات، اندیشه و کار فرهنگی ارائه شده به گونه‌ای ساخته شده است که گویی مارکس و کنفوسیوس با

یکدیگر ملاقات کرده و صحبت می‌کنند و به سؤالات دانشجویان پاسخ می‌دهند. در فیلم اشاره می‌شود که مارکس و کنفوسیوس موافق هستند که آنان علیه دشمنان مشترک از جمله "نیهیلیسم تاریخی" قرار گرفته‌اند که در اصطلاح حزب کمونیست چین به تعلیم تاریخ با انحراف از تفسیر رسمی مقام‌های چینی قلمداد می‌شود. همچنین، در فیلم ادعا می‌شود که امپریالیسم، فرهنگ غربی را به عنوان نظام فرهنگی و انگاره‌ای جهانی به همه مردم تحمیل می‌کند. در ابتدا به نظر می‌رسد کنفوسیوس به عنوان نماینده واقعی فرهنگ سنتی عالی چین مورد تأیید قرار می‌گیرد، اما لنین جایگزین او می‌شود و به مارکس و کنفوسیوس می‌گوید که آنچه در آن فرهنگ قدیمی و فئودالی بود باید کنار گذاشته شود. در پایان، مارکس و کنفوسیوس هر دو از ترکیب دوم مدنظر شی جین پینگ استقبال می‌کنند؛ ایده‌ای که به زعم خود افکار مارکس و کنفوسیوس را در ترکیب جدیدی با یکدیگر تطبیق داده جایی که کنفوسیوس ریشه و مارکسیسم روح قلمداد می‌شود (Samuel, 2023).

به هر حال، با توجه به اینکه شی جینگ پینگ علاقه‌مند نیست که خود را صریحاً دنباله‌رو سنت کنفوسیوسی بداند اما با توجه به جایگاه این سنت در جامعه چین برخی از آموزه‌های کنفوسیوسی از جمله در باب ماهیت انسان در نگرش‌ها و کنش‌های چین در نظام بین‌الملل ظهور و بروز یافته و تا حدودی می‌توان گفت که سیاست خارجی چین ترجمان اصول کنفوسیوسی در باب ماهیت انسان و گزاره «اخلاقی و فضیلت‌مند بودن درونی و خیرخواه بودن» دانست. در همین رابطه، وانگ یی، وزیر امور خارجه چین در چارچوب سیاست اعلامی، دیدگاه دیپلماتیک کشورش را رفتار یکسان با همه کشورها ابراز کرده و تأکید داشته است: «کسانی که قدرت بیشتری دارند، لاجرم نباید حرف آخر را در صحنه بین‌المللی بزنند». این مفهوم تا حدودی برابری خواهانه در دیپلماسی چینی را می‌بایست به چهار فضیلت اصل خیرخواهی (رن)، تمایل به درستی (ین)، پایبندی به مناسک (لی) و خرد (زی) در ادبیات کنفوسیوسی مرتبط دانست. بر اساس آموزه‌های کنفوسیوسی بسیاری از درگیری‌ها و جنگ‌ها در عرصه روابط بین‌الملل ناشی از نفع شخصی و بی‌توجهی به هنجارهای اخلاقی است. از این رو، چین به عنوان یک قدرت

تمایل چندانی برای ورود به جنگ نداشته و در دوران جدید راهبرد جنگ پرهیزی و صلح‌گرایی در سیاست خارجی را دنبال کرده است (Wong and Chu, 2024).

جستجوی زمینه‌های مشترک برای همکاری و در عین حال احترام به تفاوت‌ها و عدم توجه به سیستم‌های سیاسی و نظام‌های معنایی و انگاره‌ای کشورها در همکاری و تعامل به بخشی از دیپلماسی چینی‌ها بدل شده است. این کشور حتی در مواجهه با ایالات متحده و تلاش‌های این کشور برای منزوی کردن چین در سطح بین‌المللی از تقابل‌گریزان است و در پی یافتن مسیرهایی برای تنش‌زدایی است (Keith, 2023). پرهیز از مداخله‌گرایی و تمایل به اتخاذ یک وجه ایدئولوژیک بی‌ارتباط با انسان‌شناسی کنفوسیوسی و خوانش ارتباطی و جمع‌گرا از ماهیت انسان نیست. در فرهنگ سیاسی چین در مورد روابط با سایر واحدهای سیاسی بر یافتن زمینه‌های مشترک در عین حفظ تفاوت‌ها تأکید شده است. گفته می‌شود هدف از تعامل نیل به هماهنگی و تثبیت روابط است و نه تحمیل ارزش‌های خاص. در دیپلماسی چینی روابط متقابل از جایگاهی مهم برخوردار است و نگاه هر کس به روابطش با دیگران را تعیین می‌کند. از این منظر، تکثرگرایی اصل است و تغییر هم باید داوطلبانه صورت گیرد (Huang & Shih, 2016). در ادامه به برخی از الگوهای رایج در سیاست خارجی دولت چین در دوران مدرن اشاره می‌گردد. الگوهایی که تا حدودی از آموزه‌های کنفوسیوسی در باب ماهیت انسان تأثیر پذیرفته‌اند.

الف: صلح‌گرایی و پرهیز از جنگ. امروزه جنگ پرهیزی چین، به یکی از ابزارهای دیپلماسی عمومی و دیپلماسی اقتصادی این کشور تبدیل شده است. دولتمردان چینی سعی می‌کنند؛ از طریق تبادلات فرهنگی، صلح‌گرایی کشورشان را به جهانیان معرفی کنند. در اندیشه کنفوسیوسی، صریحاً بر اصل "صلح به مثابه ارزش عالی" تأکید شده است. در اندیشه کنفوسیوسی صلح به مثابه زیربنای حفاظت از یکپارچگی و ثبات داخلی شناخته شده است. بسیاری از پژوهشگران اذعان می‌کنند که چین طی تاریخ طولانی خود غیر از مواردی که به حفظ حاکمیت داخلی و دفاع از تمامیت سرزمینی مربوط بوده، از اقدام نظامی روی گردان بوده است. به عنوان نمونه می‌توان در دوره کنونی به راهبرد این کشور برای پرهیز از افزایش تنش‌های تجاری و سیاسی با آمریکا، جلوگیری از دامنه تنش‌ها در مناطق پیرامونی و راهبرد همکاری با رژیم‌های بین‌المللی تحت رهبری آمریکا از جمله

رژیم منع گسترش هسته‌ای را از نمودهای صلح‌گرایی این کشور است. ایده صلح‌گرایی و پرهیز از جنگ در سیاست خارجی چین با مفهوم خیرخواهی و برداشت ارتباطی از انسان در اندیشه کنفوسیوسی بی‌ارتباط نیست. چین عمدتاً ایدئولوژیک به تنازعات نمی‌نگرد و در همکاری با کشورها عمدتاً به اشتراکات و نقاط همکاری تمرکز دارد.

ب: چندجانبه‌گرایی. سیاست چندجانبه‌گرایی از سوی چین نیز تا حدودی نتیجه خوانش جمع‌گرا و ارتباطی از انسان است. در چارچوب آموزه‌های کنفوسیوسی فردگرایی با خودپسندی، هرج و مرج، بی‌بند باری و فقدان خویشتن‌داری یکسان انگاشته شده و بر تقدم منافع چندجانبه بر منافع یک‌جانبه مورد تأکید قرار گرفته است. در «سند پیشنهادی چین در مورد اصلاح و توسعه حکمرانی» بر چندجانبه‌گرایی به مثابه عامل تقویت سیستم حکمرانی بین‌المللی و ابزار مقابله مؤثر با چالش‌های جهانی تأکید شده است. این کشور از پیشنهاد شی جین‌پینگ برای ساختن جامعه‌ای با آینده‌ای مشترک برای نوع بشر حمایت می‌کند و از نقش سازمان ملل متحد (UN) به عنوان نهاد اصلی در حکمرانی جهانی حمایت می‌کند. بر پایه این سند چین خود را خواستار همکاری جهانی در زمینه‌هایی مانند حکمرانی امنیتی، توسعه مشترک و اصلاح نظام حکمرانی جهانی معرفی نموده و این کشور تعهد خود را به تقویت نقش اصلی سازمان ملل متحد و حمایت از حکومت عادلانه جهانی تأیید می‌کند (Yellinek & colleague, 2020: 10). تأکید بر چندجانبه‌گرایی به مثابه یک اصل سیاست خارجی تا جایی است که این کشور حتی با سازوکارهای حقوق بشری که عمدتاً به انتقادات صریح از مدل حکمرانی چین می‌پردازند، نیز توجه داشته و از آن‌ها به مثابه بستری برای بلوک‌بندی و گسترش دامنه دوستان و هواخواهان بهره می‌برد. به نظر می‌رسد، تأکید بر چندجانبه‌گرایی پازل تکمیلی راهبرد جنگ پرهیزی و تنش‌زدایی در سیاست خارجی است که می‌تواند به برداشت ارتباطی از انسان مرتبط باشد.

پ: اقتصاد محوری. امروزه دیگر جایگاه چین به عنوان یکی از قدرت‌های اقتصادی جهان مورد تردید نیست. چین یکی از کشورهای است که در سال‌های اخیر از جمله کشورهای موفق در پشت سر گذاشتن تحولات شگرف بوده و از روند رو به رشدی در زمینه‌های مختلف اقتصادی برخوردار بوده است. آنچه امروز به عنوان خیزش چین یاد می‌شود اشاره به همین رشد اقتصادی چین دارد. تأثیر فرهنگ کنفوسیوسی را در اقتصاد

محور شدن سیاست خارجی چین نمی‌توان نادیده گرفت. در فرهنگ کنفوسیوسی بر رفاه اجتماعی و توزیع متوازن ثروت تأکید شده است. کنفوسیوس یکی از ویژگی‌های حکومت مطلوبش را تدارک مواد غذایی فراوان دانسته و تصریح کرده که با توزیع عادلانه ثروت فقر از بین خواهد رفت و با رضایت مردم نیز جلوی شورش گرفته خواهد شد. سرمایه‌داری کنفوسیوسی با تشویق پیروی از مهربان بر ضرورت انضباط کاری تأکید داشت. گرچه باورهای کنفوسیوس رشد سریع اقتصادی را مستقیماً ایجاد نمی‌کرد؛ اما به تسهیل شرایط ساختاری-رفتاری که تحولات اجتماعی اقتصادی را در چین موجب شدند، کمک کردند. به اعتقاد بسیاری، اعتقاد سیاسی مردم به حزب و دولت با موفقیت‌های جاری گره خورده است (Cheng, 1972: 270). شایان توجه است تمرکز چین بر اقتصاد تا حدودی ریشه در این دارد که این کشور کمتر وجه ایدئولوژیک به خود می‌گیرد و همان‌طور که اشاره شد به صلح به مثابه یک هدف عالی در سیاست خارجی می‌نگرد. اساساً اقتصاد حوزه‌ای است که در آن همکاری و تعامل قابل وصول‌تر است و تمرکز بر این حوزه طبیعتاً چالش‌ها و تنش‌ها را برای این کشور کاهش داده است.

ت: مسئولیت‌پذیری محدود و محتاطانه. مسئولیت‌پذیری محدود و محتاطانه چینی‌ها تا حدی در آموزه‌های فرهنگی کهن این ملت ریشه دارد و هر فرد یا گروهی باید در حد ظرفیت و توان خویش مسئولیت بپذیرد. مثلاً پس از فروپاشی اتحاد شوروی، برخی از رهبران کشورهای جهان سوم از چین خواستند تا در جایگاه رهبر کشورهای در حال توسعه که از چند دهه گذشته در قالب جنبش عدم تعهد متشکل شده بودند، فعال شود. پاسخ دنگ شیائو پینگ این بود که چین نمی‌تواند چنین نقشی را بپذیرد؛ زیرا خارج از ظرفیت است. وی تصریح کرد که این رهبری برای چین سودمند نیست یا در موضوع رسیدگی به مسائل صلح و آرامش بین‌الملل، گرچه پکن همواره خود را حامی صلح و امنیت در سطح جهانی معرفی می‌کند، اما حاضر نیست مسئولیت پر هزینه‌ای را به سبب آن تقبل کند (montazeri & khandel, 2020: 170). این موضع چین نیز بی‌ارتباط با برداشت ارتباطی از ماهیت بشر در سنت کنفوسیوسی نیست. در برداشت کنفوسیوسی انسان نه یک موجود منفرد بلکه در نسبت با دیگری و در تعامل با کل معنا می‌یابد و در این چارچوب هر فرد مسئولیت‌ها و وظایفی را بر عهده دارد. در این سنت مهم‌تر از

جایگاهی که هر فرد در یک کل منسجم می‌یابد، ایفای بهینه و مطلوب نقشی است که فرد بر عهده گرفته است. از این رو، چین از پذیرش نقش هم‌تراز با یک قدرت بزرگ سرباز می‌زند. عمدتاً تلاش می‌کند که از تنش‌ها و تقابلات بگریزد و در منازعات صریحاً به صورت مشخص جانب یک سو را نگیرد، یا حداقل هزینه چندانانی برای همراهی با یک طرف منازعه نپردازد.

نتیجه‌گیری

در سنت کنفوسیوسی انسان موجودی ماهیتاً اخلاقی و ارتباطی دانسته می‌شود. به این معنا که خیرخواهی به مثابه یک فضیلت اخلاقی ریشه در ذات انسان دارد و موجودات بشری در بستر روابط، تعاملات و نقش‌های اجتماعی به وجود و کارکرد این فضیلت آگاهی یافته و لاجرم آن را در تصمیمات و کنش‌هایشان تحقق می‌بخشند. رگه‌های از آموزه‌های کنفوسیوسی در باب ماهیت بشر در نگرش‌ها و کنش‌های دولت چین ظهور و بروز داشته و هرچند ناآگاهانه اما الگوهای رفتاری مشخصی را در پی داشته است. پرهیز از جنگ و تمایل به تنش‌زدایی حتی در برابر دولت‌های رقیب، چندجانبه‌گرایی و عدم همراهی با رهیافت‌های مبتنی بر تایید مداخله‌گرایی، مسئولیت‌پذیری محدود و محتاطانه در عرصه بین‌المللی که الگوهای قابل شناسایی در سیاست خارجی چین به حساب می‌آیند، عمدتاً مبنای موجه نظری داشته و ریشه در خوانش کنفوسیوسی از ماهیت بشر دارد.

فرهنگ و تمدن چین تنها به خلق مفاهیم و نگرش‌ها در سیاست خارجی محدود نیست بلکه یکی از بزرگ‌ترین مواردی که نشانگر جایگاه فرهنگ و تمدن چین در سیاست خارجی آن کشور است خلق هویت‌هایی است که دارای اثرات فراگیر و بزرگی است. چین به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین تمدن‌های بشری شناخته می‌شود. این سابقه تاریخی بزرگ در دوران حاضر باعث خلق یک هویت منحصر به فرد برای سیاست‌گذاران چینی شده است که در پرتو آن به کنشگری در عرصه سیاست خارجی می‌پردازد. ناسیونالیست چینی یا بومی‌گرایان که تأکید زیادی بر سنت‌های کنفوسیوس و به‌کارگیری آن دارند، نمونه‌ای از اثرگذاری تمدن و فرهنگ در عرصه هویت و سیاست خارجی چین است. بر این اساس جایگاه فرهنگ و تمدن در سیاست خارجی چین چنان رفیع و بالا است که تنها عامل سازنده سیاست خارجی در دوره‌های گذشته بوده است و

در دوران حاضر چین تنها کشوری است که رهبران مدرن آن تصمیمات خود را با توجه به تاریخ این کشور می‌گیرند. مجموعه عوامل فوق نشانگر جایگاه پراهمیت تمدن و فرهنگ چین در سیاست خارجی این کشور است که به‌نوعی باعث شکل‌گیری و هدایت آن به طور غیرمستقیم از طریق خلق جهان‌بینی‌های خاص و هویت معطوف به تمدن چینی می‌شود. همان‌طور که پیش از این نیز ذکر شد فرهنگ چین که برآمده از تمدن کهن این کشور است، به عنوان مهم‌ترین منبع قدرت نرم چین متشکل از تاریخی طولانی بدون وقفه همراه با کثیری از سنت‌ها و مفاهیم و نگرش‌ها و ارزش‌های چون نظم و خیرخواهی و همسازی و هماهنگی است. در یک نگاه کلان هسته مرکزی فرهنگ چینی مفهوم همسازی است. این ارزش رهبران چینی را ترغیب کرده است با جهان را دعوت به ساختن یک جهان هماهنگ کنند؛ ایده‌ای که در خارج به موازات داخل چین پیگیری می‌شود.

منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Danyal Rezapoor

<https://orcid.org/0000-0001-7964-1377>

Mostafa Sabouri

<https://orcid.org/0009-0007-5092-6118>

References

- Ames, R. T., & Dissanayake, W. (Eds.). (1996). *Self and deception: A cross-cultural philosophical enquiry*. SUNY Press. doi:10.2307/2658299. doi:10.2307/2658299.
- Chan, W. T. (1955). The evolution of the Confucian concept Jen. *Philosophy East and West*, 4, 4: 295-319, <https://doi.org/10.2307/1396741>.
- Chang, W., & Prior, J. M. (2016). Confucian Ren and Jesus' Agape as a Basic Virtue toward a More Ecumenical World. *Journal of Ecumenical Studies*, 51(4), 552-566, DOI:10.1353/ecu.2016.0049.

- Cheng, C. Y. (1972). On yi as a universal principle of specific application in Confucian morality. *Philosophy East and West*, 22(3), 269-280. DOI:10.2307/1397676.
- Confucius, M. (1980). *Analects of Confucius*. Translated by Kazemzadeh, I, H. Tehran: Book translation and publishing company. [in persian].
- Dawson, R. (1981). *Confucius*. Oxford: Oxford University Press.
- Doupe, A. (2003). Virtue and the Individual: Confucius' Conception of International Society. *Glendon Journal of International Studies*, 5(3): 2-12. <https://gjis.journals.yorku.ca/index.php/gjis/article/view/35207>.
- Fingarette, H. (1983). The music of humanity in the conversations of Confucius. *Journal of Chinese Philosophy*, 10(4), 331-356. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6253.1983.tb00420.x>.
- Gregor, A. J., & Chang, M. H. (1979). Anti-Confucianism: Mao's last campaign. *Asian Survey*, 19(11), 1073-1092. <https://doi.org/10.2307/2643955>.
- Huang, C. C., & Shih, C. Y. (2016). *Harmonious intervention: China's quest for relational security*. Routledge.
- Hwang, K. K. (1999). Filial piety and loyalty: Two types of social identification in Confucianism. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 163-183. DOI:10.1111/1467-839X.00031.
- Ihara, C. K. (2004). Are individual rights necessary? A Confucian perspective. *Confucian ethics: A comparative study of self, autonomy, and community*, 11-30. doi:10.1017/CBO9780511606960.003.
- Li, C. (2007). Li as cultural grammar: on the relation between li and ren in Confucius' Analects. *Philosophy East and West*, 57(3), 311-329. <http://www.jstor.org/stable/20109408>.
- Mencius. (1963). *Mencius*. Edited and translated by W.A.C.H. Dobson. University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442653825>.

- montazeri, S.s. khandel, N. (2020). A Study of Confucius's Political Ideas in the Formation of the Utopia, *Religious Studies* , 9 (18), 186-169. DOI:10.22034/jrr.2021.233916.1720.[in persian].
- Ping-Chen, H. (2015). The evolution of Chinese humanities. *The American Historical Review*, 120(4): 1267-1282. <http://www.jstor.org/stable/43696902>.
- Radice, T. (2017). Li (Ritual) in Early Confucianism. *Philosophy Compass*,12(10):1-20. doi.org/10.1111/phc3.12463.
- Samuel, j. (2023). *Marx meets Confucius in Xi's confused cheese-fest.the times*. October 23, <https://www.thetimes.co.uk/article/marx-meets-confucius-in-xis-confused-cheese-fest-80bkqskfc>.
- Shariati, S. Mousavi, S, S. (2021). Confucianism and China's foreign policy doctrine. *Shahreza Political and International Research Quarterly*, 13(49): 1-20. 10.30495/PIR.2022.1879678.2833 [in persian].
- Shafiei, N., Moulai, L. (2015). The impact of cognitive-psychological factors on China's foreign policy. *Foreign Policy Quarterly*, 30 (4):151-180. [in persian].
- Wang, C. (2023). Resurgence of Confucian education in contemporary China: Parental involvement, moral anxiety, and the pedagogy of memorisation. *Journal of Moral Education*, 52(3), 325-342.
- Xu, G. (2019). On the Origin of ren: A Practice of Human Sacrifice and Martyrdom in Early Chinese History. *Archives of Boston Society of Confucius*, 1(1), 28-41.
- Yellinek, R., Mann, Y., & Lebel, U. (2020). Chinese Soft-Power in the Arab world—China's Confucius Institutes as a central tool of influence. *Comparative Strategy*, 39(6), 517-534. DOI: 10.1080/01495933.2020.1826843.
- Yu, J. 2006.. Confucius Relational Self and Aristotle's Political Animal, *History of Philosophy Quarterly*, 22(4): 281-300. www.jstor.org/stable/27745033.

Zhu, B.,Li, X. (2023). Transformational governance framework for institutions of cultural diplomacy: the case of the Chinese Confucius Institute. *International Journal of Cultural Policy*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2227855#>

#استناد به این مقاله: رضاپور، دانیال، صبوری، مصطفی. (۱۴۰۳). بازتاب انسان‌شناسی کنفوسیوسی در سیاست

خارجی چین. پژوهشنامه روابط جهانی، ۱(۳)، ۱۴۷-۱۷۲.

Doi: 10.22054/jrgr.2024.80723.1090

The Quarterly of Research on Global Relations is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License